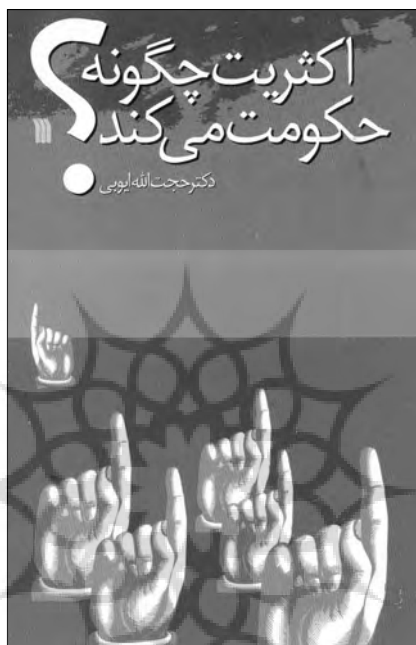

دموکراسی‌ها و معضل اکثریت

○ علی مرشدی‌زاد

دکترای علوم سیاسی

○ اکثریت چگونه حکومت می‌کند؟

○ حجت‌الله ایوبی

○ سروش

○ ۱۳۷۹، ۵۰۰۰ نسخه، ۲۳۹ صفحه

○ قیمت: ۱۲۵۰۰ ریال

نمی‌شود ولی در دیگر کشورها بدین صورت نیست. بدین ترتیب می‌توان دریافت که نظام انتخاباتی مطلوب از نظر نویسنده، نظامی است که نقطه تعادلی میان رقابت و ثبات سیاسی به وجود آورد.

کتاب درصدد پاسخگویی به سوالات ذیل است:

- آیا انتخابات در دنیای امروز حکومت واقعی اکثریت را به ارمغان می‌آورد
- مهم‌ترین شیوه‌های حکومت اکثریت در دنیای کنونی کدام‌اند؟
- هر یک از این شیوه‌ها چگونه می‌تواند دیگر جنبه‌های زندگی سیاسی و اجتماعی یک کشور را تحت تأثیر خود قرار دهد؟
- ساز و کارهای متداول برای به اکثریت رساندن و پیروزی در انتخابات کدام‌اند؟
- هزینه‌های انتخابات را چگونه می‌توان قانونمند و شفاف کرد.

چنان‌که در مقدمه کتاب آمده در این تحقیق علاوه بر منابع مکتوب از مصاحبه با «چند نفر از رؤسای مجلس یا نمایندگان برجسته قوه مقننه کشورهای

کتاب اکثریت چگونه حکومت می‌کند؟ نوشته دکتر حجت‌الله ایوبی به موضوع انتخابات می‌پردازد و از زوایای مختلف بر این پدیده هم‌زاد دموکراسی پرتو می‌افکند. نگاه نویسنده به انتخابات بیشتر نگاهی انتقادی است. پیش از این دموکراسی و ابعاد و ابزارهای مختلف آن از سوی منتقدین مختلفی از مکاتب گوناگون - از فاشیسم گرفته تا خود دموکراسی - مورد انتقاد قرار گرفته است. در این کتاب طی پنج گفتار موضوعاتی نظیر؛ هدف، فرآیند، شیوه، ساز و کار و هزینه انتخابات مورد نقد و بررسی قرار می‌گیرد.

در مقدمه کتاب نویسنده اشاره دارد که در وضعیت کنونی کشورمان استفاده از تجربه‌های مختلف سایر کشورها ضروری است. امروزه همه آنان که نگاهی دقیق‌تر به مسایل سیاسی کشور دارند. چه دانشگاهیان و چه فعالان سیاسی به خوبی دریافته‌اند که نظام انتخاباتی ما دچار مشکلات فراوانی است.

از نظر نویسنده در جوامع غربی نوعی پیوند ناگسستنی میان رقابت و ثبات سیاسی وجود دارد که رقابت در این کشورها باعث بی‌ثباتی نظام سیاسی

انتخابات و نظام‌های انتخاباتی از موضوعات مهم و جالب در علم سیاست به‌شمار می‌روند. هنگامی که از نظام‌های انتخاباتی سخن به میان می‌آید، چنین به ذهن متبادر می‌شود که این نظام‌ها ابزارهای نیرومندی برای «مهندسی سیاسی» و دستکاری قدرت به‌شمار می‌روند. شاید علت عمده جذابیت مطالعه مربوط به این موضوع نیز همین باشد. یکی از موضوعات مهمی که در طی تاریخ انتخابات مطرح بوده است، مسأله گسترش حق رأی به تمامی طبقات و گروه‌هاست. به طور کلی محدودیت‌های مبتنی بر مالکیت، سن، ملیت، سابقه کیفری، سکونت، احراز برخی مناصب، جنسیت، سواد و نژاد در طی تاریخ خود را بر نظام‌های انتخاباتی تحمیل کرده‌اند. اگرچه برخی از محدودیت‌ها مانند مالکیت، سواد و جنسیت تقریباً از میان رفته‌اند و برخی دیگر از محدودیت‌ها مانند محدودیت سنی اجتناب‌ناپذیر هستند، دانشمندان سیاسی و سیاستمداران طرفدار دموکراسی کوشیده‌اند با رفع محدودیت‌های دیگر، مشارکت در انتخابات را به حداکثر برسانند.

مختلف» نیز بهره گرفته شده است. اگرچه نویسندگان در مقدمه وعده داده که در قسمت منابع نام آنها ذکر می‌شود، ولی این مطلب از قلم افتاده است.

گفتار اول کتاب با عنوان «حکومت اکثریت یا دخالت اکثریت در حکومت» به بررسی ماهیت دموکراسی‌ها و نظام‌های انتخاباتی می‌پردازد. نویسنده معتقد است که دستیابی به حکومت اکثریت همچنان به صورت سرایی باقی مانده است. ایشان در توجیه این سخن به شیوه میخلز به بیان نقاط ضعف و کاستی‌های دموکراسی‌ها می‌پردازد. دموکراسی‌ها برای جلوگیری از

حضور «چترباران سیاسی» در صحنه انتخابات، موانعی بر سر راه نامزدی افراد گذاشته‌اند؛ موانعی مانند لزوم جمع‌آوری امضاء از مردم یا نمایندگان، انتخاب توسط بخشی از شهروندان و... علاوه بر اینها در طی تاریخ موانعی دیگر نیز سد راه انتخاب‌کنندگان و شوندگان بوده است مانند محدودیت‌های ناشی از جنسیت، محدودیت سنی محدودیت‌های ناشی از

موقعیت اجتماعی - شامل دارایی، دانش، سابقه و صلاحیت‌های رفتاری که به اعتقاد نویسنده باعث کاهش رای‌دهندگان و نیز کاهش امکان نامزدی در انتخابات می‌شده است.

نویسنده در ادامه ضمن بررسی اقسام حوزه‌های انتخاباتی و شیوه‌های رای‌گیری چنین نتیجه می‌گیرد

که «نظام تناسبی به دموکراسی نزدیک‌تر است، چرا که در این نوع نظام‌های انتخاباتی احزاب و گروه‌های مختلف به تناسب آرا در مجلس صاحب کرسی می‌شوند و مجلس انعکاسی از افکار عمومی در جامعه است.» (ص ۴۱).

در گفتار دوم با عنوان «شیوه‌های حکومت اکثریت: نظام‌های انتخاباتی»، نویسنده می‌کوشد با توجه به اهمیت نظام‌های انتخاباتی و تأثیر آن بر دیگر جلوه‌های زندگی سیاسی، به تشریح شیوه‌های حکومت اکثریت بپردازد. نویسنده پس از تعریف نظام انتخاباتی به بررسی

امروزه همه آنان که نگاهی دقیق تر به

مسائل سیاسی کشورمان دارند به خوبی دریافته‌اند که نظام انتخاباتی ما گرفتار مشکلات فراوانی است

در جوامع غربی نوعی پیوند ناگسستنی

میان رقابت و ثبات سیاسی وجود دارد که رقابت در این کشورها باعث بی‌ثباتی نظام سیاسی نمی‌شود

مبنای تفاوت نظام‌های انتخاباتی می‌پردازد. ابتدا نظام‌های انتخاباتی را در یک تقسیم‌بندی کلی به دو دسته اکثریتی (نسبی یا مطلق) و تناسبی تقسیم می‌کند و امتیازات و معایب هرکدام از این دو نظام را برمی‌شمارد. شیوه نخست (اکثریتی) برای احزاب قوی و قدرتمند به صرفه‌تر است، ولی نظام‌های تناسبی به

عدالت نزدیک‌تراند. بنا به اعتقاد نویسنده، آنچه که باعث گرایش به هرکدام از این نظام‌ها می‌شود، اختلاف بر سر مفهوم «نمایدگی» است. در یک رهیافت، نمایندگی را به عنوان «نمونه کوچک» یا «عصاره جامعه» تعریف می‌کنند و در رهیافت دیگر نماینده را سخنگوی اکثریت مردم می‌شمارند. نگره نخست با نظام تناسبی و نگره دوم با نظام اکثریتی سازگاری دارد.

این گفتار پس از بیان تفصیلی انواع و زیرمجموعه‌های هرکدام از این نظام‌ها و ویژگی‌های آنها، به بررسی نوع سوم از نظام‌های انتخاباتی، به نام نظام تلفیقی می‌پردازد که از تلفیق دو نظام اکثریتی و تناسبی حاصل می‌شود. در واقع در این نظام سعی شده است که از مزایای هر دو نظام استفاده شود و آنها را در یک جا گرد آورد. اگرچه به نظر می‌آید که کتاب این نظام را بر دو نظام پیش از خود ترجیح داده باشد، ولی این گفتار بدون نتیجه‌گیری به پایان می‌رسد و سوالات بدون پاسخی در ذهن خواننده باقی می‌ماند.

در گفتار سوم با عنوان «ساز و کار اکثریت برای رسیدن به حکومت: تبلیغات انتخاباتی» به موضوع چگونگی پیروزی در انتخابات و به ویژه موضوع تبلیغات در انتخابات پرداخته شده است. موضوع تبلیغات در انتخابات از موضوعاتی است که توجه بسیاری از محققان و نویسندگان را به خود جلب کرده است. آثار متنوعی در این حوزه به رشته تحریر درآمده

پول بر سیاست، هموار می‌سازد. این امر باعث شده است که بسیاری از دولت‌ها به این نتیجه برسند که باید صحنه رقابت‌های انتخاباتی را تحت نظارت و کنترل قانونی خود درآورند. برای اجرای این نظارت گاه ممکن است منابع مالی احزاب و نامزدها تحت نظارت قرار گیرد. برای کاهش هزینه‌های انتخاباتی همچنین دولت‌ها از یارانه‌های دولتی نیز استفاده می‌کنند. تخصیص مساوی یارانه‌ها باعث امکان مشارکت افراد بیشتری در صحنه نامزدی انتخابات می‌شود. البته نویسنده با موضعی انتقادی به بحث یارانه‌ها می‌پردازد و معتقد است که این امر، باعث فساد مالی احزاب و نامزدها می‌شود. وی در ادامه به شیوه‌ای مقایسه‌ای، تجربه کشورهای مختلف در تبلیغات انتخابات را مورد بررسی قرار می‌دهد.

در گفتار پنجم با عنوان «نشانه‌ها و ویژگی‌های نظام انتخاباتی کارآمد: نتیجه‌گیری» ضمن بیان خلاصه‌ای از مباحث پیشین، تلاش می‌شود نتیجه‌های روشن در این باره که چگونه می‌توان یک نظام انتخاباتی را کارآمد ساخت، ارائه گردد. نویسنده به این سؤال از دو جنبه می‌پردازد. یکی رضامندی اکثریت و دیگری تشکیل دولت‌های پائبات و کارآمد. در ادامه بحث، قانون‌های انتخاباتی و آثار آن بر رفتار احزاب سیاسی، رفتار رأی‌دهندگان، ترکیب مجلس قانونگذار و آرایش نیروهای سیاسی به تفکیک مورد بررسی قرار می‌گیرد. این کتاب که ظاهراً بخشی از رساله دکتری نویسنده است، از انسجام خوبی برخوردار است و با توجه به کمبود منابع فارسی در این حوزه می‌تواند در خدمت دانشگاه‌ها و سیاستمداران قرار گیرد.

امریکا در جریان است با واقعیت کشورهای اروپایی این است که در امریکا، نامزدها از آزادی عمل نسبی برخوردارند و با اراده و ابتکار، ماشین‌های انتخاباتی را به سمت دلخواه خود هدایت می‌کنند؛ در صورتی که تصمیم‌گیرندگان اصلی و گردانندگان واقعی صحنه‌های انتخاباتی در اروپا، احزاب سیاسی هستند. در میان کشورهای اروپایی، فرانسه دارای نظام انتخاباتی نامزد محور است. در بسیاری از جوامع غیرغربی نیز با توجه به عدم مرکزیت احزاب و نیز کیش شخصیتی که در این کشورها وجود دارد شیوه تبلیغات نامزد محور است.

در گفتار پنجم به موضوع «هزینه دخالت اکثریت در حکومت» پرداخته شده است. در ابتدای این گفتار این سؤال مطرح می‌شود که در خصوص هزینه‌های رو به تزايد تبلیغات انتخاباتی چه دیدگاهی وجود دارد و چگونه می‌توان با وجود پرهزینه بودن انتخابات، از حاکمیت پول و سرمایه بر صحنه انتخابات جلوگیری کرد؟

در عمل هزینه انتخابات در بسیاری از کشورها راه را بر کسانی که به دستگاه‌های دولتی دسترسی ندارند و نیز کسانی که از سرمایه برخوردار نیستند، بسته است. این گونه افراد در صورت پذیرش مخاطره و شرکت در انتخابات نمی‌توانند از آن طرفی بریندند. در کنار این مسائل فساد مالی نیز در حاشیه انتخابات ممکن است به ظهور برسد که ریشه در ماهیت پرهزینه انتخابات دارد. هزینه سنگین انتخابات از دموکراسی جز ظاهری فریبنده باقی نمی‌گذارد و راه را برای حاکمیت سرمایه و

است. البته کتاب متذکر می‌شود که بیشتر آثار موجود در این زمینه، حاصل تأمل و تفکر روزنامه‌نگاران، استراتژیست‌های انتخاباتی و برخی از متخصصان تاریخ است و عالمان سیاست بسیار دیر بدین مسأله توجه کرده‌اند. در واقع از دهه ۱۹۸۰ بود که عالمان سیاست بدین مسأله پرداختند؛ چرا که آنان پیش از آن معتقد

هزینه سنگین انتخابات،

از دموکراسی جز ظاهری فریبنده

باقی نمی‌گذارد و راه را برای حاکمیت

سرمایه و پول،

بر سیاست هموار می‌سازد

بودند که تبلیغات تأثیر چندانی بر افکار مردم ندارد و مردم قبل آن تصمیم خود را گرفته‌اند.

در این گفتار ابتدا عوامل مؤثر بر شیوه‌های تبلیغات انتخاباتی احزاب و نامزدها مورد بررسی قرار می‌گیرد. به اعتقاد نویسنده عواملی همچون نظام سیاسی، قوانین انتخاباتی، رسانه‌های گروهی و نظام حزبی بنا به ماهیت و نوع خود می‌توانند تعیین‌کننده نحوه تبلیغات باشند. نویسنده در این میان تنها یک نوع تقسیم‌بندی از گونه‌های مختلف تبلیغات انتخاباتی ارائه می‌دهد. وی تبلیغات را به دو دسته حزب محور و نامزد محور تقسیم می‌کند. به عنوان مثال تفاوت اصلی میان آنچه که در